

Наталія Гриньова

(Умань, Україна)

## **ПСИХОЛОГІЯ**

(Психолого-виховні проблеми розвитку  
особистості в сучасних умовах)

### **ДО ПРОБЛЕМИ САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ**

#### **ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ**

Професійна підготовка висококваліфікованих фахівців неможлива без самовиховання особистості як майбутнього професіонала. Процес самовиховання особи триває протягом усього її життя, й пов'язаний з базовою потребою в самовдосконаленні. Вирішення проблеми самовиховання повинно включати в себе формування готовності до самовиховання, самовдосконалення що відбувається в процесі професійної освіти студентів. Період навчання у ВНЗ є важливим етапом становлення людини не тільки як професіонала, а й особистості, яка володіє необхідними якостями для здійснення професійної діяльності.

Вивченням проблеми самовиховання займалися російські й українські вчені: О. Бондаревська, П. Блонський, І. Донцов, А. Ключко, А. Ковальов, О. Кочетов, А. Назаренко, В. М. Оржеховська Ю. Орлов, А. Пантелюк, Л. Рувинський та інші. Вчені приділили увагу питанням взаємозв'язку виховання і самовиховання; методиці організації самовдосконалення і самоосвіти; особливостям самоосвіти і самовиховання на окремих вікових етапах.

А. Г. Ковальов зазначає, що: «Самовиховання – це свідомо і планомірна робота над собою, спрямована на формування таких властивостей і якостей, що відповідають вимогам суспільства й особистій програмі розвитку» [3]. О. І. Кочетов вказує, що «самовиховання - це свідомий і керований особистістю саморозвиток, у якому відповідно до вимог суспільства, цілей та інтересів самої людини формуються запроектовані ним сили і здібності». Отже,

самовиховання – це цілеспрямована, систематична діяльність індивіда щодо власного самовдосконалення [4].

На думку вище вказаних вчених, витокami процесу самовиховання виступають:

1. зовнішні вимоги, які переходять у внутрішній план й актуалізують внутрішні суперечки;
2. внутрішні вимоги особистості до себе, що обумовлені розумінням суперечок «Я»-реального та «Я»-ідеального, між притяганнями й можливостями, між недоліками та можливостями їх виправлення [1-8].

Самовиховання нерозривно пов'язане з професійним самовдосконаленням, яке розглядається вченими як «свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку». Процес самовдосконалення тлумачиться як подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму («Я-реальне професійне») і уявним його станом («Я-ідеальне професійне»). Професійне самовдосконалення пов'язане з самоосвітою, змістом якої є вдосконалення наявних у студента знань, формування умінь і навичок з метою досягнення бажаного рівня професійної компетенції.

У процесі самовиховання студентів можна виділити наступні умови:

- 1) єдність психолого-педагогічних позицій у відношенні до студента з боку педагогів, батьків та інших соціальних інститутів, які його оточують;
- 2) усвідомлення студентами свого способу життя, осмислення значимості професійної діяльності, що вимагає самовиховання;
- 3) оволодіння навичками самостійної роботи в області професійної діяльності;
- 4) складання програми самовиховання;
- 5) організація самовиховання в професійній діяльності;

б) включення самовиховання в цілісний процес формування особистості [2].

Найважливішим завданням самовиховання студентської молоді є стимулювання їх до активної роботи над власним розвитком і самовдосконаленням під час навчання у ВНЗ. В цьому ракурсі завданням викладачів є не стільки навчання та виховання, скільки формування здатності до самоосвіти і самовиховання студентів.

Ефективними засобами розвитку здатностей до самовиховання виступають особистісні програми і правила поведінки, які базуються на наступних методах: самопереконавання і самонавіювання; самозобов'язання; самокритика; емпатія; самопримус (самонаказування).

Власенко К. В., Посторонко А. І. виділяють компоненти процесу самовиховання:

- критичний аналіз, оцінка своїх недоліків і постановка конкретної мети самовиховання;
- розробка програми самовиховання;
- визначення методів;
- аутотренінг;
- самоконтроль [1].

Значний вплив на процес самовиховання студентів має викладач, який здійснює виховання. У ВНЗ такі функції покладені здебільшого на куратора групи, який має виступати позитивним взірцем для наслідування молодими людьми. Студент, який виявляє бажання самовиховуватися, повинен поставити перед собою чітку мету, змоделювати позитивний образ для наслідування і йти до поставленої мети.

В процесі самовиховання виділяють складові компоненти: самопізнання, самооцінка, самоконтроль, воля, самоповага. На основі самопізнання студент орієнтується у навколишній дійсності, співвідносить свої дії з реальними обставинами, діями інших людей і відповідно до цього окреслює план свого вдосконалення. Самооцінка відображає ставлення до самого себе, своїх сил,

можливостей, здібностей та тісно пов'язана з рівнем домагань особистості. Чим вищий цей рівень, тим сильніше прагнення особистості до вдосконалення.

Самоконтроль проявляється в здатності особистості співвідносити себе із загальноприйнятими критеріями поведінки, за умови усвідомлення відхилень від норми, вміти проявити вольову силу в подоланні труднощів, примусити себе робити те, що є складнішим. Потреба у самовихованні є вищою формою розвитку особистості.

Процес самовиховання студента у ВНЗ повинен розпочинатися із самоаналізу особистісних якостей, та співвіднесенням їх з вимогами до професійних якостей, узгодженням «Я-ідеального» та «Я-реального».

Газда І. І. визначає провідним компонентом змісту самовиховання - формування вольових і моральних якостей: «існує тісний зв'язок між організацією самовиховання й самооцінкою відповідних якостей. Показниками цієї залежності є: сила суспільної думки, дієвість критики та самокритики, сприятливий мікроклімат у колективі, допомога викладачів у виборі прийомів і засобів самовиховання» [8, с. 266]. На думку вченої здійснення процесу самовиховання буде результативним за системного підходу, що припускає:

- педагогічну діагностику;
- застосування різноманітних методів самовиховання;
- залучення самого себе у соціальні й внутрішньоколективні відносини;
- інтенсивне залучення до діяльності з обліком наявних у себе позитивних якостей і здібностей;
- формування об'єктивної самооцінки;
- навчання методиці самостимуляції позитивної поведінки (самонавіювання, самосхвалення, самоосуд) [8, с. 267].

Умовами здійснення самовиховання студентами ВНЗ можуть виступати:

1) постійне вдосконалення навчального процесу і самостійної роботи, підвищення рівня пізнавальної активності студентів на основі професійної спрямованості навчальної роботи у ВНЗ;

- 2) відповідність навчального матеріалу професійній діяльності студентів, що сприятиме формуванню якостей, необхідних майбутньому фахівцю, розвитку його інтересу до своєї справи, виробленню професійних умінь і навичок
- 3) формування готовності до самовиховання під час проходження практики, під час якої відбувається закріплення теоретичних знань і набуття практичних навичок. Навчальна практика дає змогу кожному студенту-практиканту переосмислити, уточнити, переробити свою власну програму виховання, окреслити конкретні шляхи вдосконалення своєї особистості;
- 4) участь студентів в позанавчальній, науковій діяльності створює умови для розвитку організаторських здібностей [5].

Отже, самовиховання – це важливий засіб самовдосконалення, самореалізації, самостановлення, саморозвитку студентів як майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ, що відбувається як усвідомлений, добре осмислений та організований процес розвитку, або зміни необхідних професійних якостей.

#### **Література:**

1. Власенко К. В., Посторонко А. І. Самовиховання студентської молоді як проблема формування творчої особистості / К. Власенко, А. Посторонко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х. : УПА, 2006. - Вип. 13. – С. 247-252.
2. Ключко А. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема / А. Ключко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблема і пошук: зб. наук. праць / за ред. Т. І. Сущенко та ін. – К. : Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 266–273.
3. Ковалев А. Г. Самовоспитание школьников / А. Г. Ковалев. – М.: Смысл, 1967. – 205 с.
4. Кочетов А. И. Организация самовоспитания школьников / А. И. Кочетов. – М.: Виола, 2001. – 260 с.
5. Оржеховська В. М. Посібник з самовиховання / В. М. Оржеховська, Т. В. Хілько, С. В. Кириленко – К.: Центр навчальної літератури, 1996 – 280 с.

6. Орлов Ю. М. Самопознание и самовоспитание / Ю. М. Орлов // Высшее образование в России. – 1994. – № 3. – С. 10–12.
7. Рувинський А. І. Психологія самовиховання / А. І. Рувинський, А. Е. Соловйова. – М.: Смысл, 1982. – 230 с.
8. Газда І. І. Самовиховання студентської молоді в контексті професійної підготовки / І. І. Газда // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Л., 2013. – №1. – С. 264-269.

**Відомості про автора**

Гриньова Наталія Вячеславівна  
Черкаська обл., м. Умань, пров. Привокзальний, 6  
0985735001, [grineva-n@ukr.net](mailto:grineva-n@ukr.net)

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології  
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини